

Maria Balcerowicz-Szkutnik

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Wydział Ekonomii
Katedra Analiz i Prognozowania Rynku Pracy
maria.balcerowicz-szkutnik@ue.katowice.pl

GLOBALIZACJA I JEJ WPLYW NA WSPÓŁCZESNY RYNEK PRACY – PRÓBA OCENY

Streszczenie: Źródłem występujących w ostatnim okresie zmian strukturalnych w gospodarce są w znacznym stopniu nowoczesne technologie przekształcające cywilizację industrialną w cywilizację usługową, budowaną przez społeczeństwo wiedzy. Skala tych zmian uzależniona jest pośrednio od poziomu zasobów pracy występujących na lokalnych rynkach pracy. Celem artykułu jest analiza dynamiki stopy bezrobocia jako swobodnego efektu ubocznego procesu zmiany struktury gospodarki. Rozważania zawężono do analizy podstawowych parametrów pozwalających na ocenę skali bezrobocia, czyli stopy bezrobocia i poziomu bezrobocia długookresowego lokalnych rynków pracy uznawanych w wymiarze poszczególnych państw. Analizy szczegółowe dla grupy państw Europy Środkowo-Wschodniej (EŚ-W), będących jednocześnie członkami UE. Zakres czasowy badania to lata 2004-2013. Dane zaczerpnięto z bazy Eurostat i zasobów narodowych urzędów statystycznych.

Słowa kluczowe: globalizacja, serwicyzacja, rynek pracy, stopa bezrobocia, bezrobocie długoterminowe.

Wprowadzenie

W okresie poprzedzającym akcesję kolejnych państw do struktury unijnej coraz częściej podmiotem badań ekonomistów były kraje Europy Środkowo-Wschodniej, w których procesy zmian charakteryzowała w ostatnich latach duża dynamika. Określenie używane w odniesieniu do grupy państw europejskich jako krajów Europy Środkowo-Wschodniej (w skrócie EŚ-W) pojawiło się już po drugiej wojnie światowej, czyli po powstaniu tzw. obozu państw socjalistycznych. Jednak praktycznie w analizach prowadzonych w ostatnich latach pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej wyraźnie związane jest z krajami przyje-

tymi do Unii 1 maja 2004 r., a były to: Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Bułgaria, Rumunia, Słowenia oraz Litwa, Łotwa i Estonia. Bułgaria i Rumunia, zgodnie z umowami akcesyjnymi, przystąpiły do struktur unijnych nieco później, lecz jako państwa dawnego bloku RWPG i zajmujące w Europie odpowiednie położenie geograficzne zaliczane są również do grupy EŚ-W.

Artykuł poświęcony jest analizom dynamiki zmian parametrów charakteryzujących rynek pracy wybranych państw UE w nawiązaniu do procesów globalizacyjnych. Analizy szczegółowe obejmują dyskusję dynamiki zmian parametrów charakteryzujących poziom bezrobocia, czyli stopę bezrobocia z uwzględnieniem płci i wieku bezrobotnego, jego wykształcenia oraz czasu pozostawania bez pracy. Zakres czasowy badania to lata 2004-2013, a wybrana grupa państw zaprezentowano powyżej. Rynek pracy tych państw uległ po 2004 r. istotnym zmianom ze względu na kilka czynników, a mianowicie: konieczność dopasowania do wymogów UE, potrzebę podporządkowania się szeregowi wspólnych strategii gospodarczych (np. Strategii Lizbońskiej i potem strategii Europa 2020) lub po prostu konsekwencjom tzw. „otwarcia granic” i nasilonej fali migracji zarobkowej widocznej po 2004 r. Zatem okres badań wspólny dla wszystkich państw to lata 2004-2013, pomimo tego, że Bułgaria i Rumunia wstąpiły do UE nieco później. Bazę danych stanowiły dane dostępne na stronie Eurostatu i krajowych urzędów statystycznych. Metoda badawcza to proste zależności statystyczne, a w szczególności analiza wskaźnikowa. W miarę potrzeb wykorzystano interpretacje graficzne wybranych wskaźników.

1. Globalizacja i jej skutki

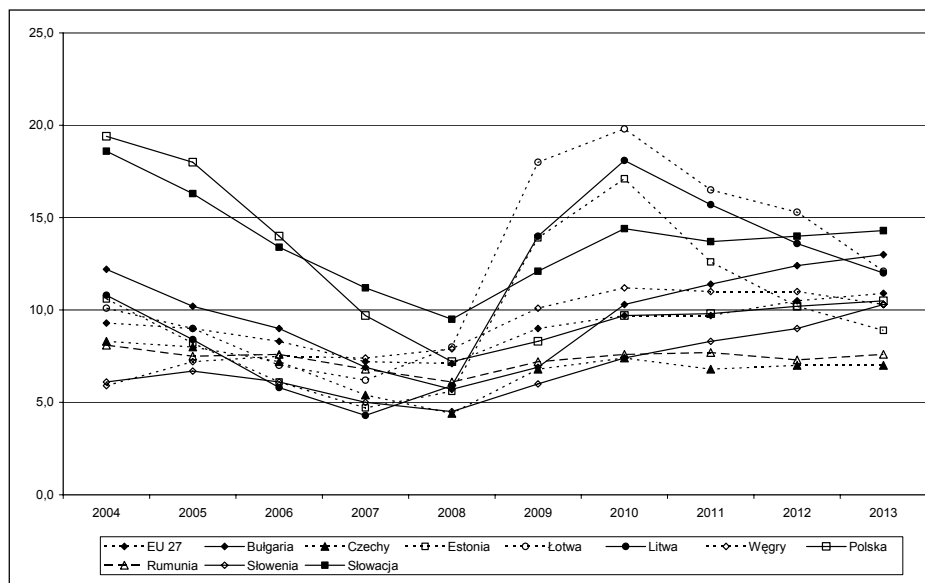
Globalizacja w bezpośrednim znaczeniu oznacza łączenie i przenikanie się systemów prowadzących do stworzenia międzynarodowych powiązań znoszących granice m.in. ekonomiczne, społeczne, i polityczne. Proces globalizacji postrzegany w tym wymiarze jest procesem stosunkowo młodym, bo rozpoznany i definiowany dopiero w latach 80. XX w. Jednocześnie związany jest z określonymi nadziejami i obawami o charakterze ekonomicznym i społecznym. Właśnie w nawiązaniu do procesu globalizacji przedmiotem obserwacji, analiz i ocen w prezentowanym artykule będą rozmiary bezrobocia i dynamika ich zmian, traktowane jako konsekwencje rozszerzenia wspólnoty unijnej o kolejne 12 państw i tym samym nasilenie ruchów migracyjnych. Migracje ludności są echem globalizacji, pojawiło się bowiem jako następstwo zniesienia granic w bardzo nasilonym zakresie zjawisko migracji zatrudnieniowej wewnątrz UE. Ma ono istotny wpływ na gospodarkę państw i na ich rynek pracy zarówno w ujęciu państwa, do którego jest skierowana fala migracji, jak i państwa, z którego pochodzą migrujący pracownicy.

Przystąpienie do struktur UE miało swoje określone konsekwencje i powodowało szereg zmian również w życiu codziennym ludności tych państw. Wstąpienie do UE było związane z nadzieją wielu osób na poprawę poziomu życia choćby przez możliwość zdobycia nowej, lepiej płatnej pracy. Wiązało się to z niejednokrotnie z koniecznością przekwalifikowania, zmiany miejsca zamieszkania lub zmiany miejsca pracy, ale w końcowym efekcie zmiana struktury gospodarki państwa powinna wpływać na zamożność jego obywateli. Obrazem bezpośrednim poziomu życia w ujęciu globalnym jest sytuacja na rynku pracy. Dodatkowym problemem była jednak w przypadku ostatniego powiększenia struktury państw UE wyjątkowa rozbieżność w zakresie dochodów pomiędzy nowymi i starymi krajami członkowskimi. PKB na jednego mieszkańca w gospodarkach EŚ-W był przed akcesją przeszło o połowę niższy niż w państwach UE-15, a sytuacja na rynku pracy w wielu nowych państwach członkowskich bardzo niekorzystna, w tym również w największym z nich, czyli w Polsce. Na decyzje migrantów wpływały przede wszystkim czynniki ekonomiczne, takie jak różnice w poziomie wynagrodzeń i przeciętnych kosztów utrzymania czy koszty związane z podjęciem legalnej pracy. Nie bez znaczenia są również różnice w poziomie wykształcenia posiadanego przez potencjalnego pracownika i oczekiwanego przez ewentualnego pracodawcę. Szczegółowe monitorowanie rynku pracy pozwala na ocenę jego kondycji i poprzez analizę dynamiki wybranych parametrów możliwe jest wykrycie trendów zmian i ich ocena. Jednocześnie uwzględnienie działań jednostek administracyjnych pozwala na ocenę ich skuteczności i potrzebę wprowadzania ewentualnych korekt lub zmian. Jednak kroki o charakterze administracyjnym czy politycznym są czynione niezmiernie rzadko i ich skutki nie dają się ocenić w krótkim czasie.

2. Bezrobocie a współczesny rynek pracy

Bezrobocie, jak wykazano we wcześniej publikowanych opracowaniach [Balcerowicz-Szkutnik, 2011a, 2011b, 2011c, 2012, 2013, 2014], zawsze było jednym z najważniejszych problemów gospodarczo-społecznych w Unii Europejskiej, a jego zwalczanie należało do głównych celów polityki gospodarczej i społecznej dla kolejnych ekip rządzących poszczególnych państw unijnych. Wśród niekorzystnych w sferze gospodarczej skutków bezrobocia wystarczy wskazać potrzebę finansowania kosztów bezrobocia i jego konsekwencje oraz problem niepełnego wykorzystania zasobów pracy i potencjału ludzkiego. Wśród społecznych skutków bezrobocia za najbardziej dotkliwe można uznać: spadek dochodów ludno-

ści, rozszerzanie się kręgów ubóstwa oraz degradację psychiczną i moralną osób pozostających bez pracy. Dający się zaobserwować w latach 2008 i 2009 gwałtowny wzrost stopy bezrobocia był zapewne kolejnym echem światowego kryzysu gospodarczego. W połowie 2008 r. światowa gospodarka znalazła się w najgłębszej recesji od czasów II wojny światowej. Fazę dekoniunktury pogłębił krach na rynkach finansowych zapoczątkowany w Stanach Zjednoczonych. Spadek PKB w niemal wszystkich krajach na świecie nie pozostał bez echa na rynkach pracy. Pierwsze skutki światowego kryzysu gospodarczego w postaci wzrastającego bezrobocia pojawiły się w Europie już na początku 2008 r. W całej Unii Europejskiej liczba osób pozostających bez pracy zaczęła systematycznie wzrastać. W czerwcu 2008 r. stopa bezrobocia kształtowała się na poziomie 6,9%, a w marcu 2009 r. w całej UE wskaźnik ten wynosił już 8,3% [Eurostat]. Pomiędzy styczniem 2008 a marcem 2009 Wspólnocie Unijnej przybyło 3,9 miliona osób bezrobotnych, co było wyraźnym sygnałem gwałtownie pogarszającej się kondycji unijnego rynku pracy. Wyraźnie dynamikę zmian poziomu dostrzec można analizując empiryczne linie trendu wskaźników dla poszczególnych państw (rysunek 1).

Rys. 1. Dynamika zmian stopy bezrobocia w latach 2004-2013 w wybranych państwach UE

Źródło: Na podstawie [www 4].

W zakresie analiz dotyczących poziomu bezrobocia wykorzystuje się podstawowy miernik poziomu bezrobocia, a mianowicie zharmonizowaną stopę bezrobocia, dodatkowo uwzględniając zmienność miernika w zależności od płci,

wieku czy wykształcenia. Jednak ze względu na przedział wieku¹, dla którego definiowana jest zharmonizowana stopa bezrobocia i nieznaczne różnice w jej wartości w odniesieniu do wieku 15-64 w dalszej części artykułu będziemy opierać się o przedział 15-64 lata jako zgodny z przedziałem wieku produkcyjnego.

Szczegółowa analiza empirycznych linii trendu zaprezentowanych na rysunku 1 pozwala na stwierdzenie, że:

- Dla ogółu państw UE stopa bezrobocia ogółem w ostatniej dekadzie uległa nieznacznej spadkowi do roku 2008. Po tym roku, poziom bezrobocia gwałtownie wzrósł, co niezaprzeczalnie było echem światowego kryzysu gospodarczego. Jest to widoczne zwłaszcza w latach 2008-2010. Od roku 2011 widoczny jest nieznaczny spadek poziomu bezrobocia, lecz nie można jeszcze stwierdzić, czy ta tendencja utrzyma się w kolejnych latach. Eksperti banków światowych są przekonani, że zjawisko bezrobocia będzie się nasilać i wystąpi swoiste echo kryzysu z 2008 r.
- Podobna tendencja zmian stopy bezrobocia widoczna jest przy uwzględnieniu płci pracowników [Balcerowicz-Szkutnik, 2013], przy czym różnice widoczne są jedynie w wartościach mierników z oczywistą przewagą na niekorzyść kobiet.
- W przypadku Czech, Węgier, Słowenii i Rumunii poziom bezrobocia jest niższy niż w całej Unii Europejskiej, co ma swoje uzasadnienie w najwyższym poziomie aktywności zawodowej w tych państwach w skali całej UE.
- Warto zauważyć zdecydowaną rozbieżność stopy bezrobocia w analizowanych państwach. Niestety niesławnym liderem w tym zakresie jest Polska, obok Słowacji i Bułgarii.

Czynnikami w zdecydowany sposób różnicującym poziom bezrobocia jest obok płci i wieku potencjalnego pracownika jego wykształcenie. Przyjmujemy za Eurostatem podział poziomu wykształcenia na trzy grupy:

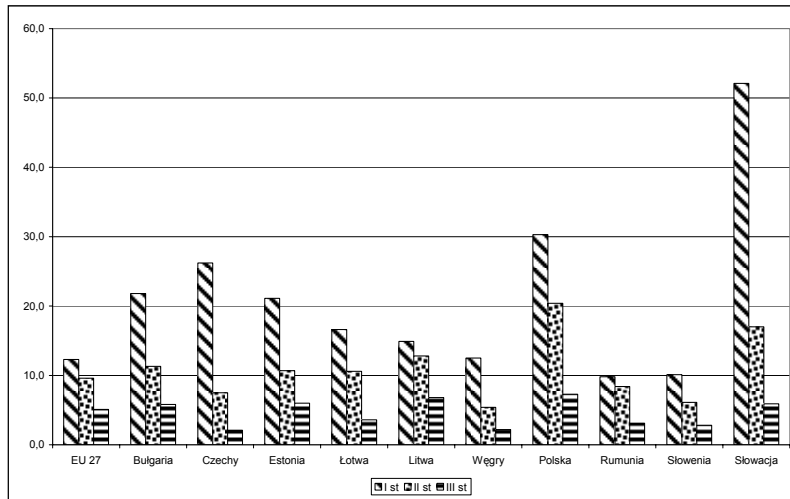
- poziom 0-2 lub grupa I (przedszkolne, podstawowe i gimnazjum)
- poziom 3 i 4 lub grupa II (średnie i policealne, ale nie wyższe)
- poziom 5 i 6 lub grupa III (dwa etapy kształcenia wyższego).

Dysponując takimi dodatkowymi informacjami otrzymujemy bardziej szczegółowe informacje na temat stopy bezrobocia. Okazuje się, że najbardziej zagrożeni bezrobociem i niemającymi praktycznie szans na znalezienie atrakcyjnej pracy są pracownicy najslabiej wykształceni, czyli w najmniejszym stopniu przydatni w gospodarce o wysokich technologiach produkcji. Jest to również

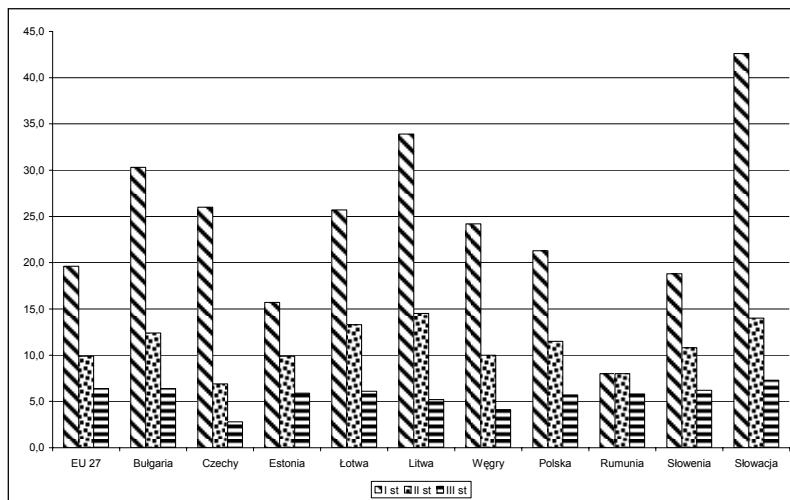
¹ Eurostat mierzy zharmonizowaną stopę bezrobocia jako procent osób w wieku 15-74 pozostających bez pracy, zdolnych podjąć zatrudnienie w ciągu najbliższych dwóch tygodni, którzy aktywnie poszukiwali pracy w ciągu ostatnich tygodni w odniesieniu do wszystkich osób aktywnych zawodowo w danym kraju.

widoczne w powiązaniu wieku i wykształcenia potencjalnego pracownika, gdzie niższym wykształceniem wykazują się zazwyczaj pracownicy starsi, jednak prawidłowość wiążąca niski poziom wykształcenia i wysoki wskaźnik bezrobocia jest zachowana. Natomiast wykształcenie wyższe w znacznie większym stopniu zapewnia uzyskanie interesującej pracy. Te prawidłowości widoczne są zarówno w skali całej UE, jak i w przypadku każdego z objętych analizą państw EŚ-W.

a) rok 2004

b) rok 2013

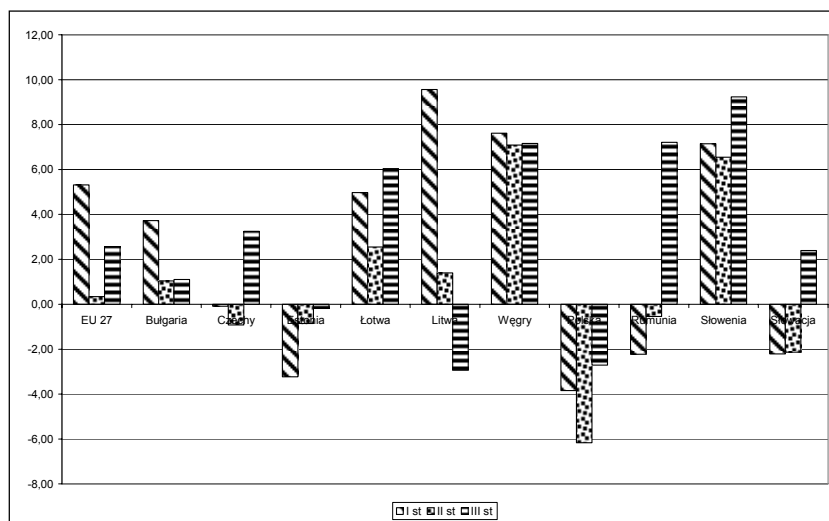

Rys. 2. Stopa bezrobocia według wykształcenia w wybranych państwach UE w roku 2004 i 2013 w %

Źródło: Na podstawie [www 1].

Na poniższych wykresach w ramach rysunku 2 przedstawiono stopę bezrobocia według wykształcenia w skrajnych latach analizy, czyli 2004 (rysunek 2a) i 2013 (rysunek 2b). Widoczna jest jednocześnie zmiana poziomu bezrobocia w każdej z grup wykształcenia w kierunku niekorzystnym dla grup o wykształceniu niższym. O ile stopa bezrobocia w skali ogólnej wzrosła, to dla grupy pracowników o najniższym wykształceniu wzrost ten był najbardziej znaczący.

Analizując powyższe wykresy bardziej szczegółowo możemy stwierdzić, że w każdym z państw najwyższy poziom stopy bezrobocia w roku 2004 był wśród pracowników z wykształceniem nie wyższym niż gimnazjalne, przy czym jedynie w przypadku Słowenii i Rumunii poziom ten nie przekraczał przeciętnego poziomu unijnego, a w niektórych z nich, np. w Polsce, Czechach, Bułgarii, Estonii i na Słowacji, przekraczał go kilkakrotnie. W roku 2013 sytuacja na rynku pracy nieco się zmieniła na niekorzyść, nadal jednak zdecydowanie najwyższy poziom bezrobocia występuje w grupie osób z wykształceniem najniższym, ale tylko w części państw poziom bezrobocia jest wyższy od ogólnego dla całej UE i to w nieznacznym stopniu. Analizując dynamikę zmian w ujęciu średniego tempa zmian za cały okres na podstawie średniej geometrycznej, możemy stwierdzić, że dla Węgier, Łotwy i Słowenii występował wzrost poziomu bezrobocia w każdej z grup wykształcenia, podobnie jak w całej UE. Natomiast jedynie w Polsce widoczny był spadek poziomu bezrobocia, a w pozostałych państwach wzrosty lub spadki zależne były od poziomu wykształcenia potencjalnego pracownika.

Rys. 3. Dynamika stopy bezrobocia według wykształcenia w wybranych państwach UE za lata 2004-2013 w %

Źródło: Na podstawie [www 1].

Jak wspomniano wyżej, cechą demograficzną w istotny sposób wpływającą na poziom bezrobocia jest wiek. Uwzględniając najprostszy podział wieku pracowników na grupy 15-24, 25-54 i 55-64, zauważa się zdecydowane zróżnicowanie wartości miernika określającego poziom bezrobocia. W prezentowanej poniżej tabeli 1 zawarto mierniki poziomu bezrobocia z uwzględnieniem wybranych trzech grup wieku w latach 2004, 2008 i 2013. Rok 2008 miał dla rynku pracy szczególne znaczenie, dlatego uwzględniono go w analizie.

Tabela 1. Stopa bezrobocia według wieku w latach 2004, 2008 i 2013 dla wybranych państw EŚ-W

Wiek	2004			2008			2013		
	15-24	25-54	55-64	15-24	25-54	55-64	15-24	25-54	55-64
EU 27	18,6	8,2	6,9	15,6	7,1	6,1	23,2	10,9	9,9
Bułgaria	24,5	11,0	10,2	12,7	5,7	4,9	28,4	13,0	11,8
Czechy	19,9	7,3	5,4	9,9	4,4	4,0	19,0	7,0	6,2
Estonia	25,7	9,2	5	12,0	5,6	4,9	18,7	8,9	8,3
Łotwa	19,3	8,7	9,5	13,6	8,0	7,4	23,2	12,1	11,0
Litwa	20,3	9,8	11,0	13,3	5,9	5,2	21,9	12,0	11,0
Węgry	14,4	5,3	2,9	19,9	7,9	7,1	27,2	10,3	9,2
Polska	40,1	16,8	10,7	17,3	7,2	6,1	27,3	10,5	9,0
Rumunia	22,3	6,4	3,3	18,6	6,1	5,0	23,6	7,6	6,5
Słowenia	14,0	5,3	2,9	10,4	4,5	3,7	21,6	10,3	9,7
Słowacja	32,8	16,5	16,1	19,0	9,5	8,7	33,7	14,3	12,8

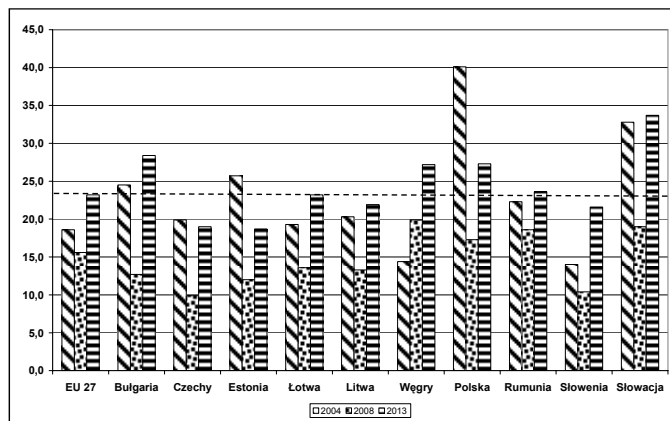
Źródło: Na podstawie: [www 2].

Spowodowany kryzysem wzrost bezrobocia najmocniej dotknął młodych obywateli Unii Europejskiej. To właśnie ta część potencjalnych pracowników, będących praktycznie absolwentami szkół średnich i wyższych, jest w najwyższym stopniu obciążona ryzykiem bezrobocia. Natężenie bezrobocia wśród Europejczyków w wieku 15-24 lata jest nie tylko znacznie wyższe niż w przypadku ogółu mieszkańców Wspólnoty, ale również wzrasta dużo szybciej. Na przykład w I kwartale 2008 r. niemal co piąty młody obywatel UE nie posiadał pracy. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-24 lata ukształtowała się na poziomie 15,6%, aby w roku 2013 osiągnąć poziom 23,2%, czyli o 7,6 punktu procentowego więcej niż w I kwartale 2008 r. W tym samym okresie natężenie bezrobocia wśród ogółu mieszkańców UE zwiększyło się o 3,8 punktu procentowego i osiągnęło poziom 10,9% – ponad dwa razy mniej niż w przypadku najmłodszych uczestników rynku pracy. Natomiast w całym badanym okresie poziom bezrobocia w grupie osób młodych był ponad dwa razy wyższy niż w grupie osób stanowiących pozostałą część zasobów pracy.

W analizowanym okresie (2008-2013) odsetek młodych Europejczyków poszukujących pracy wzrósł we wszystkich państwach członkowskich Wspólnoty. Najbardziej ich grono zwiększyło się w Bułgarii, Słowenii i na Węgrzech. Stopa

bezrobocia Bułgarów w wieku 15-24 wzrosła o 15,7 punktów procentowych, a wśród Słowaków wskaźnik ten zwiększył się o 14,7 punktów procentowych.

W okresie 2004-2013 widoczny był również spadek poziomu bezrobocia osób młodych, co widoczne było w przypadku Polski (12,8%), Estonii (7%) i Czech (ok. 1%). Państwami, w których stopa bezrobocia młodzieży była niższa od średniego poziomu unijnego (23,2%) w 2013 r. były Słowacja, Bułgaria, Rumunia, Węgry i Polska.

Rys. 4. Stopa bezrobocia w grupie wieku 15-24 w wybranych krajach UE latach 2004, 2008 i 2013 w %

Obok młodych uczestników rynku pracy poważne problemy z utrzymaniem się na nim lub ze znalezieniem nowej pracy miały również osoby z drugiej skrajnej grupy wieku, czyli z grupy 55-64 lata.

Szczegółowe analizy prowadzone w ramach szerszych badań nad problemami bezrobocia [Balcerowicz-Szkutnik, 2011a] pozwalają na stwierdzenie, że poziom bezrobocia dla ogółu pracujących jest wyższy niż w grupie wiekowej 50-64 i 55-64. Jest to w pewnym sensie zaskakujące biorąc pod uwagę fakt, że pracodawcy w przypadku konieczności zwalniania pracownika kierują się kryterium dalszej jego przydatności, czyli spodziewanego dalszego czasu pracy, zatem mając do wyboru dalsze zatrudnienie pracownika młodszego lub starszego decydują się na zatrzymanie osób młodszych lub wskazują na możliwość zatrudnienia nowego młodszego pracownika. Pracownicy starsi wiekiem wybierają w takich przypadkach możliwość skorzystania ze świadczeń przedemerytalnych lub wcześniejszych emerytur. Jednak jak wskazuje praktyka, jest to działanie pozorne, gdyż niekiedy na starych miejscach pracy pojawiają się nowi pracownicy, są one po prostu likwidowane. Zatem po odejściu pracownika na

wcześniejszą emeryturę stopa bezrobocia w grupie wieku 50+ maleje, a w przypadku ogółu pracowników pozostaje bez zmian lub wręcz rośnie.

Ponadto dojrzały pracownicy często są postrzegani jako osoby posiadające przestarzałe umiejętności, nieadekwatne do obecnych wymagań z informatyzowanej gospodarki. Z góry zakłada się, że ich poziom absencji będzie wyższy niż młodszych członków zespołu, a przyczyną tego faktu jest pogarszający się stan zdrowia. Częstym zarzutem jest też brak motywacji do pracy. Niestety wśród dojrzałych pracowników nadal często spotykana jest postawa „oby tylko dotrzeć do emerytury”. Jednak w tej kwestii pracodawcy też nie są bez winy. Często nie mają oni odpowiedniego systemu motywacyjnego dostosowanego do potrzeb i oczekiwań starszych pracowników. Pokutuje bowiem przekonanie, że wysyłanie osoby po pięćdziesiątce na szkolenia czy kursy to strata pieniędzy, bo za kilka lat odejdzie ona na emeryturę i ta inwestycja się nie zwróci. Pracodawcy często też podkreślają niższą efektywność starszych pracowników, wynikającą z wolniejszego tempa pracy. Jednak z uwagi na konieczność dopasowania kondycji rynku pracy do wymogów unijnych, zawartych np. w Strategii Lizbońskiej, problemowi zatrudnienia i tym samym ograniczenia bezrobocia w tej grupie wiekowej wszelkie programy rządowe poszczególnych państw były zmuszone poświęcić więcej uwagi.

Wspomniana Strategia Lizbońska z 2000 r. jako jeden z kluczowych celów wskazała wzrost aktywności zawodowej osób powyżej 55 roku życia – do uzyskania poziomu 50% wskaźnika zatrudnienia w tej grupie wiekowej do 2010 r. oraz podniesienie o 5 lat efektywnego wieku emerytalnego, tj. przeciętnego wieku, w którym faktycznie następuje przechodzenie na emeryturę. Jednak na chwilę obecną tylko nieliczne państwa z grupy 28 członków UE spełniło ten postulat. Również strategia Europa 2020 z roku 2010, podobnie jak Strategia Lizbońska, zapewniają w swoich założeniach w najbliższej perspektywie osiągnięcie oczekiwanego poziomu stabilizacji na rynku pracy. Jednak jak wskazują dotychczasowe doświadczenia procesy zmian są długookresowe i z reguły ich efekty są nie do końca zgodne z zamierzonymi rezultatami. Pozostaje zatem droga powolnych przemian dostosowanych do możliwości podmiotów bezpośrednio w te procesy zaangażowanych, czyli zarówno pracowników, jak i pracodawców.

3. Destabilizacja rynku pracy jako efekt czasu trwania bezrobocia

Jak wspomniano już wcześniej, odrębną uwagę w rozważaniach dotyczących sfery bezrobocia należy zwrócić na problem bezrobocia długoterminowego, czyli sytuację, gdy pracownik poszukuje bezskutecznie pracy przez okres dłuższy niż rok.

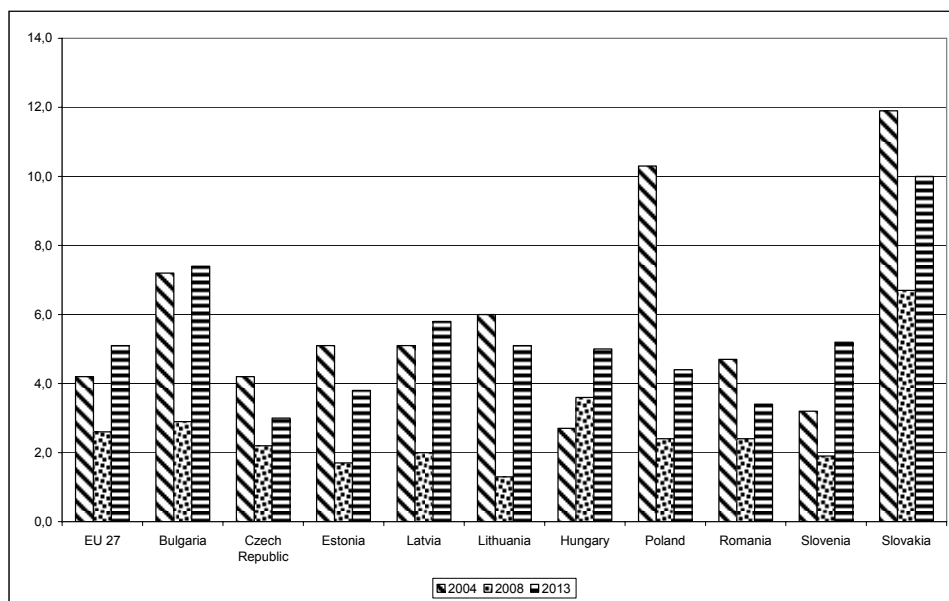
Bezrobocie długookresowe jest szczególną formą bezrobocia i różni się w znacznym stopniu od pozostałych jego form.

Następuje swoista „profesjonalizacja” statusu bezrobotnego, czyli bezrobocie staje się w coraz większym stopniu sposobem na życie. Dodatkowo warto zauważyć, że aktywizacja bezrobotnych długotrwale jest trudniejsza niż bezrobotnych przejściowo, co w znacznym stopniu wpływa na destabilizację rynku pracy. Długotrwale bezrobocie w dużym stopniu zdeterminowane jest przez płeć. Znaczną część z tej grupy bezrobotnych stanowią kobiety, ponieważ są uważane przez pracodawców za pracowników mniej dyspozycyjnych i bardziej kłopotliwych (urlopy macierzyńskie, wychowawcze, zwolnienia na opiekę nad chorym dzieckiem) oraz zakres dyspozycyjności zawodowej jest w przypadku kobiet węższy (pracują w mniejszej liczbie zawodów, zwłaszcza związanych z przemysłem ciężkim). Zdecydowana większość długotrwale bezrobotnych to osoby, które wcześniej pracowały. W przeważającej części utracili oni pracę w związku z likwidacją zakładu lub stanowiska pracy. Najczęściej byli pracownikami przemysłu i budownictwa, rzadziej handlu prywatnego. Długoterminowość bezrobocia wynika z nieodpowiednich kwalifikacji lub wręcz ich braku bądź z niedopasowania kwalifikacji do wymogów rynku pracy. Bezrobocie długoterminowe jest problemem praktycznie każdego państwa z grupy państw EŚ-W.

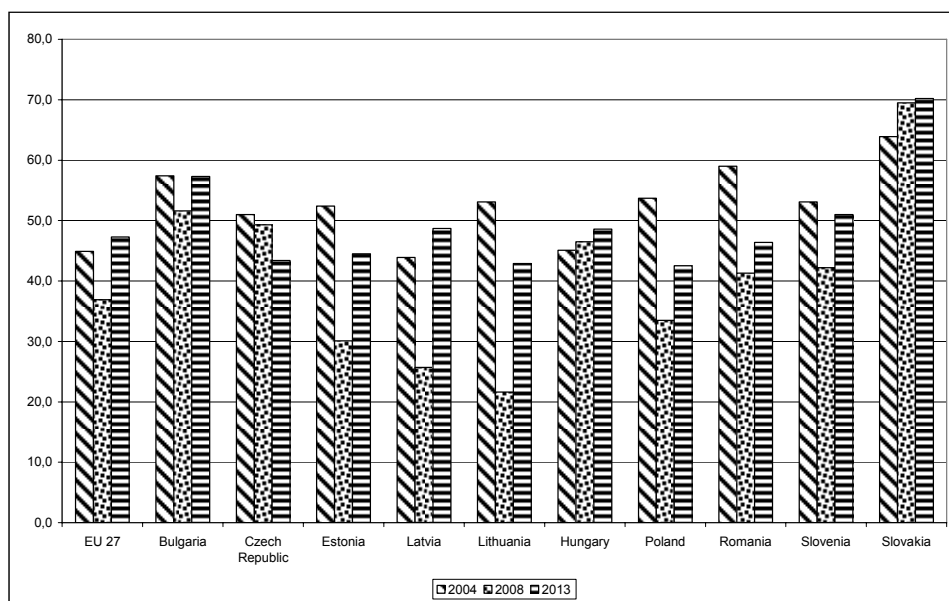
Poziom bezrobocia długoterminowego z reguły podlega badaniom w dwóch ujęciach, a mianowicie w odniesieniu do potencjału zasobów pracy, czyli do ogółu osób aktywnych zawodowo (rysunek 5a) i w odniesieniu do ogółu bezrobotnych (rysunek 5b). Zwłaszcza w tym drugim przypadku widoczna jest wspomniana „profesjonalizacja” bezrobocia i przyjmowanie go jako sposób na życie i przeżycie.

Przedstawione na rysunku 5a) i 5b) wartości wskaźników bezrobocia długoterminowego w trzech wybranych latach zarówno w odniesieniu do ogółu bezrobotnych, jak i do osób aktywnych zawodowo wskazują, że najbardziej niepokojąca w tym zakresie jest sytuacja na Słowacji, bo w obydwu przypadkach wartości mierników są najwyższe. Wprawdzie Polska w roku 2004 ustępowała Słowacji jedynie w nieznacznym stopniu, ale już w roku 2013 widoczny był w przypadku Polski spadek poziomu bezrobocia długoterminowego.

a)

b)

Rys. 5. Wskaźnik bezrobocia długoterminowego dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej w latach 2004, 2008 i 2013

Źródło: Na podstawie: [www 3].

W roku 2004 jedynie na Łotwie poziom bezrobocia długoterminowego mierzonego w stosunku do ogółu bezrobotnych był nieco niższy niż w całej UE, a w roku 2013 już w czterech państwach (Czechy, Estonia, Litwa i Polska) stopa bezrobocia długoterminowego nie przekraczała średniego poziomu unijnego. Natomiast w odniesieniu do ogółu aktywnych zawodowo osób w roku 2004 stopa bezrobocia długoterminowego była niższa w Słowenii i na Węgrzech, a w 2013 r. sytuacja w państwach Europy Środkowo-Wschodniej ustabilizowała się i jedynie w Bułgarii, na Łotwie i Słowacji poziom bezrobocia długookresowego był wyższy niż w całej unijnej strukturze. Rok 2008 przedstawiony na rysunku 5 był w przypadku wszystkich państw EŚ-W rokiem gwałtownego spadku wartości miernika, ale jak już wspomniano, był to okres ogólnoswiatowego kryzysu finansowego i tym samym destabilizacji rynku pracy. Rozważając zróżnicowanie miernika pomiędzy poszczególnymi państwami EŚ-W można zauważyć, że najwyższy poziom stopy bezrobocia długookresowego w roku 2004 był równy 11,9% (Słowacja), a najniższy – 2,7% (Węgry), w roku 2013 najwyższy poziom widoczny był w przypadku Słowacji (10%), a najniższy w Czechach (3,0%). Wśród ogółu bezrobotnych najwyższy odsetek pozostających bez pracy ponad rok występował w 2004 r. również na Słowacji (63,9%), a najniższy na Węgrzech (43,9%). W roku 2013 również Słowacja przodowała w tym zakresie (70,2%), a najbardziej korzystna sytuacja była w Polsce, gdzie wspomniany miernik przyjmował poziom 42,5%. Należy jednak podkreślić, że ogólnie sytuacja w państwach Europy Środkowo-Wschodniej jest bardziej niekorzystna niż w całej UE, co jest widoczne w wyższym poziomie stopy bezrobocia zwłaszcza długookresowego.

Podsumowanie

Jak wcześniej wspomniano, zmiany strukturalne w gospodarce mają swe źródło w nowoczesnych technologiach i stopniowo przekształcają cywilizację industrialną w cywilizację usługową, budowaną przez społeczeństwo wiedzy. Skala tych zmian zależna jest pośrednio od potencjału zasobów pracy występujących na lokalnych rynkach pracy. W artykule wykazano istnienie prawidłowości widocznych na rynku pracy poszczególnych państw UE, borykających się z wieloma problemami gospodarczymi i obciążonych historycznie strukturami dawnych systemów gospodarczych. Widoczne jest, że zmiany gospodarcze mają raczej ewolucyjny niż rewolucyjny charakter. Nie jest możliwe dokonanie szybkich zmian w strukturze zatrudnienia, traktując je jako konsekwencje zmian technologicznych. W wielu przypadkach zmiany technologiczne, zwłaszcza

w ostatnich dziesięcioleciach, mają z reguły rewolucyjny charakter i nie zawsze rynek pracy jest w stanie za nimi w pełni nadążyć. Należy mieć na uwadze, że rynek pracy to nie pojedynczy człowiek-konsument, lecz grupa ludzi-wytwórców i rządzi się swoimi prawami. Ważna jest przy tym reguła swoistej równowagi pomiędzy podażową i popytową stroną rynku pracy, co w ostatnich kilkunastu latach nie jest zachowane w zasadzie w przypadku żadnego z państw UE. Rynek pracy jest determinowany dodatkowo zjawiskami demograficznymi lub demograficzno-społecznymi, które wobec ciągu procesów zachodzących na rynku pracy mają obiektywny charakter. Na obecnym, nowoczesnym rynku pracy ważna jest płeć, wiek i wykształcenie potencjalnego pracownika i te trzy kryteria demograficzne są w zasadzie podstawowymi czynnikami kształtującymi strukturę współczesnego rynku pracy. Widoczne to jest również w przypadku oceny poziomu bezrobocia, które było, jest i będzie elementem destabilizacji gospodarki państwa i szerszych struktur ekonomicznych, czyli np. wspólnot państwowych, takich jak Unia Europejska.

Literatura

- Balcerowicz-Szkutnik M. (2011a), *Bezrobocie i jego ekonomiczne konsekwencje – analiza porównawcza dla wybranej grupy państw UE* [w:] D. Kotlorz (red.), *Dylematy współczesnego rynku pracy*, Studia Ekonomiczne, nr 78, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 89-100.
- Balcerowicz-Szkutnik M. (2011b), *Problemy bezrobocia w państwach nadbałtyckich UE. – stan obecny i perspektywy zmian* [w:] W. Szkutnik (red.), *Ryzyko rynkowe i otoczenie społeczno-gospodarcze*, Studia Ekonomiczne, nr 66, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 11-26.
- Balcerowicz-Szkutnik M. (2011c), *The Diagnosing Parameters the Labour Market Generation 50+ in the Selected EU Countries*, Mathematical, Econometrical and Computer Methods in Finance and Insurance 2009, University of Economics in Katowice Publishing, Katowice, s. 11-24.
- Balcerowicz-Szkutnik M. (2012), *Problemy starzenia rynku pracy – analiza statystyczno-demograficzna dla wybranych państw UE* [w:] W. Szkutnik (red.), *Statystyczno-dynamiczne modele zarządzania ryzykiem ekonomicznym. Progностyczne uwarunkowania w gospodarce i analizach społecznych*, Studia Ekonomiczne, nr 76, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 103-116.
- Balcerowicz-Szkutnik M. (2013) *Uwarunkowania poziomu bezrobocia wybranych państw UE – analiza statystyczna* [w:] W. Szkutnik (red.), *Progностyczne uwarunkowania ryzyka gospodarczego społecznego*, Studia Ekonomiczne, nr 124, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice, s. 77-86.

Balcerowicz-Szkutnik M. (2014), *Analiza przestrzenno-czasowa zjawiska bezrobocia w grupie państw nowych członków UE* [w:] W. Szkutnik (red.), *Zarządzanie ryzykiem kapitałowym i ubezpieczeniowym oraz społecznymi uwarunkowaniami ryzyka rynku pracy*, Studia Ekonomiczne, nr 181, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Katowice.

Eurostat, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostęp: 22.10.2014).

[www 1] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_ergaed&lang=en (dostęp: 29.05.2014).

[www 2] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsi_grt_a&lang=en (dostęp: 25.09.2014).

[www 3] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_ltu_a&lang=en (dostęp: 18.10.2014).

[www 4] <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitModifiedQuery.do> (dostęp: 22.10.2014).

GLOBALIZATION AND ITS INFLUENCE ON THE LABOR MARKET – AN ATTEMPT TO EVALUATE

Summary: Source of recent structural changes occurring in the economy are mostly new technologies that are turning the industrial society into service civilization, built by knowledge-driven society. Scale of these changes depends indirectly on level of labor resources on the local labor markets. Aim of paper is to analyze dynamics of unemployment rate as side-effect of process of changes in structure of the economy. Research is narrowed to analysis of basic unemployment level parameters, so unemployment rate, long-term unemployment rate of local labor markets of particular states. Specific analyses of group of Central-Western European states, being at the same time members of European Union. Time period is from 2004 to 2013. Data source is Eurostat database and national statistical offices.

Keywords: globalization, servitization, labor market, unemployment rate, long-term unemployment.